

Тема 3. Заняття 13. Основи руху опору, як складової всеохоплюючої оборони України.

Питання

1. Основи побудови, формування та комплектування руху опору.
2. Повноваження КМУ України, Командування Сил спеціальних операцій щодо організації та функціонування руху опору.
3. Фінансування та матеріально-технічне забезпечення національного спротиву.

Література.

1. Закон України “Про оборону України” від 06.12.1991 №1932-ХІІ
2. Закон України “Про правовий режим воєнного стану ” від 06.04.2000 № 1647-ІІІ.
3. Закон України “Про основи національного спротиву” від 16 липня 2021 року № 1702-ІХ.
4. Стратегія воєнної безпеки України. Указ Президента України №121 від 25.03.2021.
5. Стратегічний оборонний бюлетень. Указ Президента України №473 від 17.09.2021.
6. Концепція забезпечення національної системи стійкості. Указ Президента України №479 від 27.09.2021.
7. Постанова КМ України “Порядок організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву” № 1443 від 29.12.2021р.
8. Офіційний сайт Руху опору: <https://opir.org.ua/>
9. Історія зародження Руху опору // <https://naurok.com.ua/ruh-oporu-v-ukra-ni-pid-chas-drugo-svitovo-viyni-370541.html>.
<https://naurok.com.ua/prezentaciya-ruh-oporu-ta-yogo-techi-v-ukra-ni-291932.html>
10. Боротьба за рідну землю: український радянський рух Опору 1941–1944. // <https://rosalux.org.ua/ua/publications/218-borotba-za-ridnu-zemlyu-ukrajinskij-radyanskij-ruk-h-oporu-1941-1944-rr>.

АКТУАЛЬНІСТЬ

Боротьба за рідну землю: український радянський рух Опору 1941–1944

Однією з важливих арен партизанської боротьби впродовж 1941–1944 рр. була Україна – на той час одна із республік Радянського Союзу.

Під час Другої світової війни політика Німеччини, Італії, Японії та їхніх союзників спровокувала на окупованих територіях рух Опору в масштабах, невідомих в історії людства. Найбільшого розмаху він досягнув у Європі. Партизанські загони й підпільні групи налічували в Югославії – від 500 до

800 тис., Франції – 500 тис., Італії – 130 тис., Польщі – 130 тис., Греції – 122 тис. учасників та учасниць.

Однією з важливих арен партизанської боротьби впродовж 1941–1944 рр. була Україна – на той час одна із республік Радянського Союзу. Ситуація в ній була дещо схожа до Балкан: українські землі були розділені між кількома країнами-агресорами: більша частина території була окупована гітлерівською Німеччиною, частина – Румунією та Угорщиною. Іншою прикметною рисою було те, що спротив окупаційній адміністрації чинили кілька розрізнених сил. Передусім це український радянський, український національний та польський рухи Опору.

До українського національного руху Опору належала Українська повстанська армія та збройні формування Тараса Бульби-Боровця. Діяли вони переважно в Західній Україні. УПА і бійці Тараса Бульби-Боровця на початку війни воювали на боці Німеччини. Вони сподівалися, що німці допоможуть здобути для України самостійність. Але коли стало зрозуміло, що допомоги чекати ні від кого – почали боротися і проти німецької влади також.

Терени своєї діяльності українським націоналістам доводилося ділити з формуваннями польського руху Опору. Польські підпільники ставили собі за мету відновлення Польщі в довоєнних кордонах. Вони претендували на західноукраїнські землі – це, звісно, суперечило планам бійців УПА.

Найбільших масштабів у боротьбі з німецькою окупацією досягли бійці українського радянського руху Опору. Говорячи про його історію, варто наголосити, що цей рух був далеко не однорідним. Була там і організована течія, контрольована партійними та державними органами Української РСР та СРСР.

Радянська влада намагалася через мережу партійних осередків та відділів НКВС, бойових підрозділів Червоної армії дезорганізувати німецький тил з перших літніх тижнів 1941 р. Так тривало приблизно до битви під Сталінградом у листопаді 1942 р. Доля багатьох учасників із близько 30 тис. «організованих» та «уповноважених» партизанів і підпільників досі залишається невідомою, більшість із них не пережили період з літа 1941 до весни 1942 р.

З іншого боку, в радянському русі Опору існувала стихійна течія. Її учасники були добре відомі керівникам партизанської боротьби в радянському тилу. Документи фіксують назву «дикі» на означення бійців, не пов'язаних з органами партійної чи військової влади.

Причини виникнення обох течій були різні. Так, організована течія постала завдяки вказівкам та мобілізаційним заходам державної влади. Натомість піднесення стихійного руху Опору відбувалося незалежно від настанов уповноважених відомств. Це було реакцією на нацистську політику і відбувалося відповідно до місцевих особливостей та за власною ініціативою населення.

Появу стихійного спротиву можна пояснити багатьма факторами та подекуди протилежною мотивацією учасників самоорганізованої боротьби. Для частини з них першопричиною виступав патріотизм, в інших навпаки – страх перед поверненням радянської влади й можливими репресіями за перебування на окупованій території. Водночас деяких партизанів та підпільників до боротьби спонукала загроза особистому життю з боку окупаційної адміністрації, бажання боротися з ворогом, неможливість пристосуватися до нових умов через політичні, особисті та моральні мотиви. Та найчастіше до дій спонукав комплекс перелічених факторів.

«Кожному стало зрозуміло, яку політику проводять німці щодо українського населення, – згадував після вигнання німців командир Золотоніського партизанського загону Михайло Савран. – Навіть та частина населення, яка в свій час була ображена радянською владою (розкуркулені та інші) зрозуміла, що принесли німці на Україну, як вони знущаються та будуть знущатися над українським населенням». За спогадами партизанського ватажка, перше розуміння необхідності боротьби проти нацистських окупантів у населення з'явилося після масових розстрілів місцевих євреїв у жовтні 1941 р. Подальші арешти та вбивства радянських активістів підштовхнули до організації людей на боротьбу проти нацизму[iv].

Вагому роль у стихійному русі Опору відігравали колишні бійці Червоної армії. Осередками боротьби стали загони та групи із солдатів-оточенців, які вже не були організованими військовими одиницями. Вони об'єднувалися задля виживання в умовах окупації. Не маючи змоги перейти лінію фронту і з'єднатися з регулярною армією, солдати й офіцери після звільнення з полону або й уникнувши його, поверталися до своїх домівок на окупованій території чи зупинялися в інших населених пунктах. Вони знаходили житло, добували засоби для проживання й, закономірно, встановлювали контакти серед місцевого населення.

Осіданню червоноармійців-оточенців на окупованій території сприяв той факт, що упродовж 1941–1942 рр. їх, за різних об'єктивних і суб'єктивних обставин, неохоче приймали до лав організованих компартією партизанських загонів. Згадуючи по війні про ці та інші нюанси, комісар Чернігівського партизанського з'єднання Володимир Дружинін зазначав: «Помилкою керівництва парторганізації у цей час варто вважати страх брати тих армійців, хто виходив із оточення, особливо із Київської групи»[v]. Вказуючи на це, він мав на увазі особовий склад оточеного наприкінці вересня 1941 р. найбільш боєздатного угруповання РСЧА Південно-Західного фронту, коли втрати з радянського боку сягали близько 700 тис. убитих і захоплених у полон бійців та командирів. Відторгнені червоноармійці, які залишилися проживати на окупованій території, у майбутньому стали рушійною силою значної частини самоорганізованих загонів і підпілля.

Стихійний спротив населення набув масового характеру, коли люди побачили справжнє обличчя окупаційного режиму: розстріли цивільного населення, вивезення на примусові роботи до Німеччини. Навіть ті

громадяни, які спочатку не мали намірів вдаватися до активної боротьби, змінили свою позицію, відчувши на власному досвіді антигуманну політику нацистів.

Констатуючи факт існування на окупованій території самоорганізованого підпілля і партизанських загонів та намагаючись взяти цей процес під свій невсипущий контроль, органи НКВС основну діяльність спрямовували на створення формувань із власними перевіреними кадрами, контрольованими й організованими з центру. З кінця травня 1942 р. за партизанський рух в Україні мав відповідати особливий державний орган – Український штаб партизанського руху. Під його контроль перейшли партизанські загоны, що перебували на обліку в Наркоматі внутрішніх справ Української РСР.

Отримавши більше ресурсів, керівництво новоствореного органу продовжило реалізацію цілеспрямованої практики своїх попередників: надсилати в тил противника організаторів партизанського руху у складі диверсійних груп. Спершу така практика не була масовою через організаційні труднощі, однак перші «авіадесантні групи» вдалося перекинути вглиб України вже на початку червня 1942 р.

Попри всі намагання радянської влади впродовж літа–осені 1942 р. розгорнути масштабну організовану партизанську боротьбу, в Україні цього досягнути не вдалося. Станом на 1 жовтня 1942 р. вона велась, головним чином, у північних регіонах України: Сумській, Чернігівській і частково Житомирській областях.

Важливе місце у розгортанні радянської організованої партизанської боротьби і централізації стихійного спротиву відіграло перекидання через лінію фронту організаційно-диверсійних груп. Десантовані командири спецпідрозділів отримували вказівки щодо роботи у визначених районах: здійснювати підриви визначених об'єктів, залучати до своїх лав більше учасників і вести нещадну боротьбу з противником. Окремим пунктом вказувалося: «При виявленні партизанських загонів чи груп, не керованих Штабом партизанського руху, негайно підпорядкувати їх собі зі сповіщенням про це Штабу партизанського руху».

Загалом за роки війни, а особливо за 1943 р., можна виокремити декілька найбільш поширених способів, до яких вдавалися уповноважені організатори від радянської влади з метою взяти під свій контроль місцеві партизанські формування:

- перебирання повного керівництва над стихійним загонем;
- ведення діяльності на базі місцевих загонів без втручання у їхню роботу;
- розформування стихійного загону і розподіл учасників по інших збройних формуваннях, що перебували під контролем влади;
- створення спільних органів управління загонами.

Завдяки учасникам стихійного руху Опору, кількість партизанів, керованих Українським штабом партизанського руху, почала істотно зростати. Якщо станом на весну 1943 р. влада контролювала тільки 8

з'єднань, 82 загони і загалом близько 14 тис. партизанів, то вже на кінець року під контролем було близько 38 тис. бійців руху Опору, 24 з'єднання, 152 загони.

Полегшувала централізацію стихійних партизанських формувань та підпільних груп політична орієнтація їхніх учасників на Червону армію та радянську владу як вирішальні чинники для перемоги у війні над нацистською Німеччиною. Однак існували й суттєві розбіжності, зокрема, у питанні теорії і практики ведення бою. Керівники самоініціативного підпілля давали вказівки не виступати зі зброєю проти німців, накопичувати сили. До моменту організованого виступу вони чинили пасивний опір: займалися антинацистською пропагандою, допомагали військовополоненим, намагалися перешкоджати вивезенню людей на примусову працю до Німеччини, псувати сільськогосподарську техніку у громадських господарствах та обладнання на промислових підприємствах. Цією так званою тактикою тримання зброї напоготові керувалися, щоб не допустити можливих відплатних актів терору проти мирного населення.

Водночас від підконтрольних партизанів партійно-державне керівництво вимагало боротьби будь-якими методами й найскорішими темпами, попри наслідки для населення. Для прикладу, у березні 1942 р. учасники резидентури НКДБ СРСР «Маршрутники» (діяла на півдні України у м. Миколаїв) здійснили підриг німецького військового аеродрому. За це нацисти стратили 10 заручників з-поміж цивільного населення міста. Пізніше викритий керівник резидентури Віктор Лягін («Корнєв») заявив на допиті: «Коли б страчені радянські громадяни знали, що знищені німецькі літаки призначалися для руйнування радянських міст і винищення мирного населення, то ці десять заручників не пошкодували б свого життя для знищення німецьких літаків».

Окупанти не могли не помітити активність партизанів. З метою залякування місцевого населення, а також як відплатні акції за допомогу бійцям руху Опору, нацисти не обмежувалися тільки поодинокими, показовими стратами. Всього за роки окупації України військовими підрозділами Німеччини та її союзників було знищено 1 377 населених пунктів. Найбільшим з-поміж них було селище Корюківка, що на Чернігівщині. Впродовж кількох днів березня 1943 р. там було вбито майже 7 тис. жителів, а 1 290 будинків (із 1 300 наявних) спалено.

Доволі делікатною темою були стосунки партизанів з місцевим населенням. В Радянському Союзі про їх негативні сторони було не прийнято говорити. Однак грабунки, мародерство, пияцтво, насильство щодо жінок – це одна із темних сторін партизанського життя в екстремальних умовах. Дисципліна в загоні залежала передусім від командира: «Дуже важливо щоб командир не був п'яницею, умів собою володіти, тому що авторитет командира залежить від того, наскільки він багато п'є і як відноситься до жінок» – аналізував свій воєнний досвід начальник штабу партизанських загонів і груп Уманщини Кузьма Гриб–«Верхов». Командир був своєрідною «совістю» всього партизанського формування.

Об'єднаними зусиллями радянські партизани досягли значних результатів у боротьбі з окупантами в Україні. Відповідно до офіційних даних, вони впродовж 1941–1944 рр. розгромили 411 гарнізонів противника, комендатур та осередків поліції, 56 штабів частин і з'єднань ворога, вивели з ладу 402 промислових підприємства, 59 електростанцій, 1 117 сепараторних пунктів, 915 складів тощо. Істотною проблемою для Вермахту та союзницьких армій стали диверсії партизанів на залізниці. Було підірвано 4 958 ешелонів та 61 бронепотяг, виведено з ладу 5 294 паровози, близько 52 тис. вагонів, платформ, цистерн; розгромлено 44 залізничні станції, знищено 607 залізничних і 1589 шосейних мостів. На річках України потоплено 105 плавзасобів. У боях і диверсіях партизанськими загонами було підбито і пошкоджено понад 3,6 тис. одиниць бойової техніки та озброєння, 13,5 тис. автомашин і 1 444 трактори. Серед трофеїв партизанів опинилося 13 танків і бронемашин, 190 гармат, 67 протитанкових рушниць, 506 мінометів і гранатометів, 3 217 кулеметів, 5 971 автомат, 60 355 гвинтівок, 2 903 пістолети, 63,3 тис. мін і снарядів, 27,2 тис. гранат, 12,2 млн набоїв, 28 т вибухівки.

Також в Українському штабі партизанському русі після війни нарахували 468 тис. вбитих солдатів та офіцерів противника. Ця кількість є доволі великою і викликає справедливу критику з боку багатьох дослідників. Названі окремими авторами альтернативні цифри від 10 до 20 тис. є теж доволі умовними, однак також значними.

Наведені числові показники стосуються як партизанів, так і підпілля. Значна частина стихійних загонів вийшла з антинацистського підпілля. Після взяття загонів під контроль звіти про діяльність загонів були передані до Українського штабу партизанського руху на затвердження та перевірку. Згодом – з тією ж метою до партійних органів.

Якими ж силами вдалося досягнути вищевказаних результатів? Директор Центрального державного архіву громадських об'єднань України к.і.н. Володимир Лозицький (1948–2019) дійшов висновку, що через партизанські загани в Україні пройшло 233 230 людей. До цього числа входять як учасники бойових дій, так і люди, які виконували завдання з розвідки, допомагали з житлом, виконували різні доручення, забезпечували партизанів їжею.

Отримати офіційний статус учасника партизанського руху було доволі непросто, навіть попри хороші характеристики від бойових побратимів та активну діяльність. Переважна більшість людей долучилася до партизанського руху із самоініціативного підпілля чи стихійних загонів, і після звільнення України від нацистських окупантів на партизанів доволі часто чекали принизливі перевірки на політичну благонадійність. Колишніх учасників руху Опору відправляли до фільтраційних таборів НКВС. На умови в спецтаборі № 240 НКВД Української РСР скаржився боєць Житомирської партизанської дивізії Тимофій Глуховченко у листі до свого командира Степана Малікова: «Ми знаходимося разом з поліцаями і старостами, користуємось однаковими правами: як-то [перебуваємо] за

[колючим] дротом виганяють [нас] під гвинтівкою на роботу, забороняли писати листи». Адміністрація спецзакладу удавалася до побиття, чинила на партизанів психологічний тиск. Утримуваних у таборі партизанів перед строем звинувачували, що вони були «зрадниками Батьківщини». Спроби пояснити керівництву установи, що партизани і поліцаї «це не одне і те ж саме» приводили тільки до посилення режиму утримання. Після проходження перевірки Т. Глуховченка зарахували до штату Харцизького заводу, решту його товаришів чекала гірша доля: розжалувані до рядових, вони продовжили боротьбу у штрафному батальйоні.

Бійці стихійного руху Опору не були достойно нагороджені за сталінізму. Після війни на їхню долю доволі часто випадали гоніння та утиски. Багато з них попри очевидні заслуги у боротьбі з нацизмом були навіть ув'язненні на багато років. Лише смерть Сталіна уможливила їхню реабілітацію.

Повертаючись до особового складу радянського руху Опору, варто вказати, що більшість становили українці – 59 %, росіяни – 22 %, білоруси – 6,6 %. Тільки 13,9% з них були комуністами, 19,9 % комсомольцями, решта – безпартійними.

Участь національних меншин у русі Опору лишається й досі одним із малодосліджених питань, як і ставлення до них різних течій антинацистської боротьби. За приблизними підрахунками, у радянському русі Опору частка євреїв становила близько 3%. Хоча вона, вірогідно, є більшою, оскільки доволі часто євреї використовували вигадані прізвища та вказували інші національності. Вони брали участь у всіх течіях руху Опору.

Виокремити зі списків особового складу партизанських формувань іншу етнічну меншину – ромів – також доволі складно. Як і євреї, вони доволі часто були записані під іншими прізвищами. В умовах нацистського терору, а подеколи й ромофобії місцевого населення, їм доводилося приховувати свою етнічність. Під час окупації побутовали чутки про формування ромами партизанських загонів. Так, в НКВС УРСР було зафіксовано свідчення жінки, яка вийшла із зайнятої Вермахтом Харківщини на початку 1942 р.: «Раніше вони були “циганським ансамблем пісні і танцю”, а зараз б'ють німецьких фашистів, аж курить. Біля станції Нова Баварія (частина м. Харків) вони зробили аварію німецького поїзда з харчами, так усе із землею змішалось. Німці впіймали із їхнього загону одного цигана, який керував раніше ансамблем, і повісили в Новій Баварії». Однак інформація не підтвердилася.

За гендерною ознакою більшість у русі Опору становили чоловіки. Однак партизанські звіти та спогади очевидців рясніють також згадками про участь жінок. За підрахунками історика Олександра Гогуна, в одинадцяти найбільших партизанських з'єднаннях (45 478 бійців) було 3 171 жінок (6,97 %). Ця статистика доволі близька до загальної чисельності жінок у радянському русі Опору. Відповідно до офіційних даних Українського штабу партизанського руху, жінки склали 6,1 %.

На рівні з чоловіками жінки брали участь у боях з німецькими гарнізонами та поліцією, здійснювали диверсії на залізницях, мостах, складах, несли вартову службу, були радистками, зв'язковими, розвідницями, лікарками, санітарками, кухарками, пралями.

Достеменно невідомо про існування в Україні партизанських загонів, очолюваних жінками. Однак цікавими видаються навіть чутки, які радянська розвідка фіксувала на окупованій території України. Так, зв'язкова київського підпілля Марія Гурська повідомляла, що в середовищі столичних підпільників набула поширення інформація про відому активістку-буряківницю Марію Демченко, яка організувала партизанський загін. Його було викрито, а командирку страчено. Випадок із Марією Демченко також не підтвердився, але це ніяк не применшує участь жінок у русі Опору.

Радянський рух Опору в Україні був багатонаціональною силою з кількісною перевагою українців. У своєму становленні він пройшов шлях від численних трагічних провалів спеціально підготовлених бійців та стихії повсталого народу до єдиної контрольованої та ефективної сили. Бойова, диверсійна, розвідувальна діяльність українських партизанів та підпільників стала одним із важливих факторів вигнання з України нацистів.

Рух опору створять у кожному районі, – Галаган (Григорій Анатолійович Галаган — [генерал-майор Збройних Сил України](#), Командувач [Сил спеціальних операцій Збройних сил України](#) (2020—2022),) п'ятниця, 22 жовтня 2021 р.

Україна має бути готова до вторгнення і подальшої ескалації з боку Російської Федерації, для цього по всій території країни готуватимуть [рух опору](#).

Про це в інтерв'ю [USCC](#) розповів командувач Сил спеціальних операцій Григорій Галаган.

— Згідно закону Про національний спротив ССО є ключовим родом сил, що відповідає за підготовку і організацію Руху опору. Нам дається право на тих законних підставах забезпечити соціальний захист людей, які приймають участь, а також і організувати сам порядок руху опору та проведення певних заходів. Тим більше, що у нас майже 130 районів по новому районуванню і відсутність загрози вторгнення і подальшої ескалації з боку Російської Федерації ніхто не гарантує. Ми повинні бути готові, в кожній області. В тих, які не є окупованими і в тих, які знаходяться під окупацією.

Питання організації спротиву там — це важливий момент і важливий аспект нашої діяльності. І на Сили спеціальних операцій ця функція покладена, а якщо вона покладена, то ми повинні робити це в правовому полі. Все законодавчо, будуть прописані положення про рух опору. Звичайно

це конфіденційна інформація і говорити про подробиці з цього приводу я не маю права, але цей процес поставлено мною на одне із ключових місць: і формування, і розвиток, і захист людей, які вже приймають участь. Тобто для мене це пріоритет.

Нагадаємо, що для формування руху опору [чисельність Сил спеціальних операцій](#) з 1 січня 2022 року буде збільшена на 1000 військовослужбовців.

Раніше [Ukrainian Military Pages](#) писали, що для того щоб запрацювала оновлена територіальна оборона та [рух опору](#), згідно з Законом «Про основи національного спротиву», різними відомствами мають бути підготовлені близько 20 нормативно-правових актів.

Розділ II. Загальні засади та організація національного спротиву

Склад, мета і завдання національного спротиву

1. Складовими національного спротиву є територіальна оборона, рух опору та підготовка громадян України до національного спротиву.

2. Метою національного спротиву є підвищення обороноздатності держави, надання обороні України всеохоплюючого характеру, сприяння забезпеченню готовності громадян України до національного спротиву.

1. ОСНОВИ ПОБУДОВИ, ФОРМУВАННЯ ТА КОМПЛЕКТУВАННЯ РУХУ ОПОРУ.

Підготовка громадян України до національного спротиву - сукупність заходів, які здійснюються державними органами та органами місцевого самоврядування з метою формування патріотичної свідомості та стійкої мотивації, набуття ними знань та практичних вмінь, необхідних для захисту України;

Рух опору - система воєнних, інформаційних і спеціальних заходів, організація, планування, підготовка і підтримка яких здійснюється з метою відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності під час відсічі збройної агресії проти України;

Сили і засоби руху опору - визначені сили і засоби сил безпеки та сил оборони, які залучаються до здійснення заходів з організації, підготовки та виконання завдань руху опору, а також окремі особи, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору;

Завданнями підготовки громадян України до національного спротиву є:

1) сприяння набуттю громадянами України знань, практичних умінь та навичок, готовності та здатності до виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України;

2) зміцнення у громадян України громадянської ідентичності на основі національних цінностей України;

3) формування у громадян України базових знань, вмінь та готовності стати до лав Збройних Сил України та інших формувань сектору безпеки і оборони;

4) підготовка населення до умов життєдіяльності в районах ведення воєнних (бойових) дій та на тимчасово окупованій території, у тому числі в інтересах руху опору;

5) навчання населення поведінці та діям під час виникнення надзвичайної ситуації, пов'язаної з наслідками воєнних дій.

4. Завданнями руху опору є:

1) формування осередків руху опору та набуття ними відповідних спроможностей;

2) підготовка території України до ведення руху опору;

3) створення та накопичення запасів засобів руху опору;

4) збір, обробка та доведення розвідувальних відомостей (даних);

5) перешкоджання діям військ (сил) агресора (противника);

6) протидія окупаційній владі агресора (противника) та їхнім пособникам;

7) протидія використанню противником місцевих ресурсів;

8) сприяння спротиву населення України окупаційній владі та/або військам (силам) агресора (противника);

9) сприяння угрупованням військ (сил) сил оборони та силам безпеки у виконанні ними визначених завдань під час відсічі збройної агресії проти України.

Основи побудови руху опору

1. Заходи з організації, планування і підготовки руху опору здійснюються в мирний час та особливий період.

Ведення руху опору здійснюється з настанням особливого періоду на тимчасово окупованій території України, території України, яка захоплена агресором (противником) під час збройної агресії проти України.

2. Провідна роль в організації, підготовці, підтримці та веденні руху опору належить Силам спеціальних операцій Збройних Сил України.

3. До організації, підготовки, підтримання та виконання завдань руху опору за рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України залучаються

інші сили і засоби сил безпеки та сил оборони за узгодженням з керівниками органів управління відповідних сил безпеки та сил оборони.

4. Форми, методи і засоби виконання завдань руху опору визначаються законодавством України, актами Командувача Сил спеціальних операцій Збройних Сил України.

Інформація про форми, методи і засоби виконання завдань руху опору, про взаємодію Сил спеціальних операцій Збройних Сил України з іншими силами і засобами руху опору належить до таємної інформації та підлягає віднесенню у встановленому законом порядку до державної таємниці.

5. Військовослужбовці, працівники правоохоронних органів та інші особи, які залучаються до заходів з організації, підготовки, підтримання та виконання завдань руху опору, на час проведення таких заходів підпорядковуються Командувачу Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, рішення якого є обов'язковими до виконання.

Формування та комплектування руху опору.

Порядок проведення відбору осіб, які виявили бажання стати учасниками руху опору, обліку таких осіб, заходи з організації, підготовки, підтримання та ведення руху опору визначаються Положенням про рух опору, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Для потреб комплектування Сил територіальної оборони Збройних Сил України та ведення національного спротиву можуть бути прийняті на службу у військовому резерві Збройних Сил України та інших військових формувань громадяни України, які не досягли граничного віку перебування на військовій службі і визнані військово-лікарськими комісіями непридатними до військової служби за станом здоров'я за наслідками захворювань, поранень (травм, контузій, каліцтв), одержаних під час виконання обов'язків військової служби, у тому числі під час участі в антитерористичній операції та/або у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, що призвело до встановлення їм інвалідності, часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності (крім розумових, сенсорних, психологічних вад, розладів психіки, поведінки та інших захворювань, визначених Міністерством оборони України та іншими центральними органами виконавчої влади, які відповідно до закону здійснюють керівництво військовими формуваннями).

Перелік посад, що можуть бути заміщені такими особами, визначається Міністерством оборони України та іншими центральними органами виконавчої влади, які відповідно до закону здійснюють керівництво військовими формуваннями.

2. ПОВНОВАЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ, КОМАНДУВАННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РУХУ ОПОРУ.

Повноваження Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади

затверджує Положення про рух опору;

Командування Сил спеціальних операцій Збройних Сил України:

1) забезпечує реалізацію Командувачем Сил спеціальних операцій Збройних Сил України повноважень щодо управління діями руху опору;

2) організовує та здійснює заходи з підготовки, ведення та підтримки руху опору, а також забезпечує контроль за їх виконанням;

3) розробляє проект Положення про рух опору;

4) бере участь в розробці проектів законів України та інших нормативно-правових актів з питань руху опору;

5) подає необхідні розрахунки та пропозиції, аналітичні матеріали для прийняття Командувачем Сил спеціальних операцій Збройних Сил України рішень з питань руху опору;

6) вивчає, аналізує та оцінює обстановку, яка впливає на здійснення заходів щодо підготовки та ведення руху опору, розробляє прогнози її можливого розвитку, забезпечує заходи оперативного реагування на зміну обстановки;

7) готує необхідні розрахунки та пропозиції, аналітичні матеріали для прийняття Командувачем Сил спеціальних операцій Збройних Сил України рішень з питань руху опору;

8) організовує виконання наказів та директив з питань руху опору;

9) здійснює відбір осіб, які виявили бажання стати учасниками руху опору;

10) визначає потреби у ресурсах, необхідних для підготовки, підтримання та ведення руху опору;

11) створює і використовує інформаційні, інформаційно-комунікаційні системи для організації та забезпечення виконання завдань руху опору;

12) готує та надає пропозиції Головнокомандувачу Збройних Сил України щодо залучення сил і засобів сил безпеки та сил оборони до організації, підготовки, підтримання та виконання завдань руху опору;

13) спрямовує та координує діяльність залучених Головнокомандувачем Збройних Сил України до здійснення заходів з

організації, підготовки та виконання завдань руху опору сил і засобів сил безпеки та сил оборони;

14) організовує документування управлінської діяльності та архівне зберігання документів з питань руху опору;

15) організовує прикриття діяльності підрозділів, залучених до виконання завдань руху опору.

16) організовує спеціальні заходи забезпечення безпеки військовослужбовців Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, осіб, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору, та їхніх близьких родичів;

17) організовує проведення навчання (тренування), оперативно-польові поїздки з руху опору та проводить заходи з підготовки населення до національного спротиву з питань руху опору, а також забезпечує контроль за їх виконанням;

18) виготовляє, замовляє виготовлення та використовує засоби прикриття;

19) створює, реорганізовує та ліквідує структури прикриття, використовує та відчужує кошти та майно, набуті в результаті діяльності таких структур;

20) у межах, визначених законодавством України, актами Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, Міністерства оборони України, Головнокомандувача Збройних Сил України, здійснює контроль за підготовкою та станом готовності сил і засобів сил безпеки та сил оборони, запланованих до передачі в підпорядкування Командувача Сил спеціальних операцій Збройних Сил України для організації, підготовки, підтримання та ведення руху опору;

21) здійснює взаємодію з питань організації, підготовки, підтримання та ведення руху опору між відповідними структурними підрозділами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, державних адміністрацій (військових та/або військово-цивільних адміністрацій у разі їх утворення), органів місцевого самоврядування, органів військового управління Збройних Сил України, органів управління інших сил оборони і сил безпеки;

22) у порядку, визначеному законодавством, організовує контрольоване (під оперативним контролем) пересування осіб та/або контрольоване (під оперативним контролем) переміщення предметів через державний кордон України, лінію розмежування сторін збройного конфлікту;

23) отримує інформацію від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій будь-якої форми власності, у тому числі шляхом безпосереднього доступу до їх інформаційних, довідкових систем, обліків, реєстрів, банків або баз даних тощо;

24) обробляє інформацію з відкритих джерел, інформаційних систем, обліків, реєстрів, баз даних;

25) матеріально і морально заохочує осіб, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору, та тих, які надають Силам спеціальних операцій Збройних Сил України допомогу у виконанні покладених на них завдань, представляє їх у встановленому порядку до державних нагород

Олександр Сергійович Трепак — командувач Сил спеціальних операцій Збройних сил України, Герой України, Генерал-майор.

3. ФІНАНСУВАННЯ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ

1. Фінансування та матеріально-технічне забезпечення національного спротиву здійснюються за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також з інших не заборонених законодавством України джерел.

2. Видатки на здійснення та забезпечення заходів з організації, підготовки, підтримання та ведення руху опору належать до таємних видатків Державного бюджету України, які виділяються Міністерству оборони України окремим напрямом на утримання Сил спеціальних операцій Збройних Сил України.

4. Закупівлі товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб руху опору становлять державну таємницю і здійснюються за процедурами, встановленими законом для оборонних закупівель.

5. Майно для забезпечення руху опору є військовим майном, призначеним для виконання завдань руху опору.

Правовий режим військового майна, призначеного для виконання завдань руху опору, визначається [Законом України "Про правовий режим майна у Збройних Силах України"](#) з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом.

Військові частини Сил спеціальних операцій Збройних Сил України можуть передавати особам, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору, у користування майно для забезпечення руху опору в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

6. Виготовлення засобів прикриття, використання коштів, майна та засобів, пов'язаних з прикриттям діяльності підрозділів, залучених до виконання завдань руху опору, здійснюються в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Гарантії соціального і правового захисту осіб, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору

1. Особам, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору, гарантуються нерозголошення факту їх участі в русі опору, а також соціальний і правовий захист з боку держави у порядку та на умовах, визначених законодавством України.

2. З метою забезпечення безпеки і захисту осіб, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору, а також їх близьких родичів Командуванням Сил спеціальних операцій Збройних Сил України можуть здійснюватися спеціальні заходи безпеки.

3. Залучені до конфіденційного співробітництва особи, які брали участь у виконанні завдань руху опору на тимчасово окупованій території України, у районі проведення антитерористичної операції, районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії, або на інших територіях, де в період виконання цих завдань велися воєнні (бойові) дії, мають право на отримання статусу ветерана війни відповідно до [Закону України](#) "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" у визначеному Кабінетом Міністрів України [порядку](#), що унеможливує розкриття факту залучення таких осіб до конфіденційного співробітництва.

4. У разі смерті (загибелі), встановлення інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності, що настали у зв'язку з виконанням завдань руху опору, особи, які на добровільній та конфіденційній основі залучені до виконання завдань руху опору, або члени їх сімей мають право на призначення та виплату одноразової грошової допомоги, медичне забезпечення в розмірах і порядку, визначених для співробітників кадрового складу Сил спеціальних операцій Збройних Сил України.

5. У разі затримання, арешту або засудження незаконними органами чи формуваннями, утвореними на тимчасово окупованих територіях України, або органами чи формуваннями країни, яка здійснює збройну агресію проти України, осіб, які на добровільній та конфіденційній основі залучені до виконання завдань руху опору, у зв'язку з виконанням ними завдань руху опору держава вживає всіх можливих заходів для їх звільнення. Збитки, завдані таким особам у зв'язку з виконанням ними завдань руху опору, відшкодовуються в [порядку](#), визначеному Кабінетом Міністрів України.

6. Залучені до конфіденційного співробітництва іноземці та особи без громадянства за клопотанням Міністра оборони України можуть бути прийняті до громадянства України за спрощеною процедурою або отримати статус біженця в Україні чи притулок в Україні. З дня прийняття до громадянства України або надання статусу біженця в Україні чи притулку в Україні на таких осіб поширюється дія положень частин [другої - четвертої](#) цієї статті.